

## بررسی آلودگی اطلاعات در پایگاه‌های مورد اشتراک

دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران در بازایی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان

### تحصیلات تکمیلی

دکتر فهیمه باب الحوائجی<sup>۱</sup>

نایفه گرجی نژاد<sup>۲</sup>

تاریخ دریافت: 1389/11/22 تاریخ پذیرش: 1390/08/15

### چکیده

**هدف:** پژوهش حاضر به تعیین آلودگی اطلاعات در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران در بازایی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی می پردازد و میانگین آلودگی اطلاعات محتوای چکیده ها، اطلاعات کتابشناختی، کلیدواژه های چکیده ها، آلودگی اطلاعات ناشی از شیوه نگارش را مشخص می کند.

**روش پژوهش:** روش پژوهش پیمایشی تحلیلی بوده و دو جامعه پژوهش شامل پنج پایگاه اطلاعاتی Pro Quest ، Science direct ، Emerald ، Scopus ، Isi web of knowledge و دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران می باشد. برای انجام این بررسی از دو نوع پرسشنامه استفاده شده است.

**یافته ها:** یافته ها نشان دادند آلودگی اطلاعات محتوای کتابشناختی در پایگاه ها تفاوت چشمگیری دارد. به طوری که Proquest در جایگاه اول قرار دارد. آلودگی محتوای چکیده در پنج پایگاه اطلاعاتی اختلاف زیادی ندارد، اما پایگاه اطلاعاتی Isi web of knowledge اندکی از آلودگی بیشتری برخوردار است. همچنین مقایسه میانگین آلودگی اطلاعات در کلیدواژه ها نشان داد Emerald از آلودگی بیشتری برخوردار است. در آلودگی اطلاعات ناشی از شیوه نگارش نیز Science direct آلوده ترین پایگاه است.

**نتیجه گیری:** هر چند پنج پایگاه مورد بررسی در حوزه علوم انسانی خدماتی ارائه می دهند، اما نتایج نشان داد هر پایگاه اطلاعاتی تمام نیازهای یک کاربر را به صورت یکجا نمی تواند بر آورده کند. جهت کاهش آلودگی استفاده از تزاروس های استاندارد، رفع هر گونه غلط املائی و اطلاعات نا مناسب با داوری های شایسته، کاهش اطلاعات ضد و نقیض، تعصب آلود، مغرضانه، گمراه کننده و تکراری و بی اساس پیشنهاد می گردد.

<sup>1</sup> دانشیار گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران [f.babalhavaeji@gmail.com](mailto:f.babalhavaeji@gmail.com)

<sup>2</sup> دانش آموخته کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران [ngorji64@yahoo.com](mailto:ngorji64@yahoo.com)

**کلیدواژه ها:** آلودگی اطلاعات، اعتبار اطلاعات، پایگاه های اطلاعاتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، کیفیت اطلاعات.

### مقدمه و بیان مسئله

آلودگی اطلاعات به معنای اخص کلمه یعنی آلودن اطلاعات درست با نادرست؛ به تعبیر دیگر، از بین بردن ارزش، کیفیت و صحت محتوای اطلاعات بر اثر دخالت اطلاعات نادرست است. البته ممکن است تعابیر خاصی از آلودگی اطلاعات شود که بر خاسته از نگرش افراد نسبت به این مسئله باشد. به عنوان مثال از دیدگاه نمایه ساز و کاربر «ریزش کاذب اطلاعات و بازیافت ناخواسته»، از دیدگاه متخصص اطلاع رسانی «اضافه بار اطلاعاتی، اطلاعات نامربوط و فاقد بار اطلاعات»، از دیدگاه متخصص ارتباطات «اختلال یا پارازیت» ممکن است به آلودگی اطلاعات تعبیر شود (نوروزی، ۱۳۸۳).

در عصر فراصنعتی جوامع ناگزیر به استفاده از شیوه ها و مجراهای مختلف برای ارسال پیام هستند. تا هر فرستنده بتواند در آن واحد با انبوهی از گیرندگان ارتباط برقرار کند که این امر با پیشرفت فن آوری های اطلاعاتی، تأسیس شبکه های رایانه ای و اینترنت تسهیل گردید، اما پیامد آن هجوم سیل آسای اطلاعات پراکنده، تکراری و نادرست در مقیاسی گسترده بود. انفجار اطلاعات میزان آلودگی اطلاعات را نیز افزایش داده است، زیرا در واقع هر چه تولید اطلاعات افزایش یابد احتمال افزوده شدن بر آلودگی آن نیز، بیشتر خواهد شد.

شکل گیری شبکه های رایانه ای نظیر اینترنت و پیشرفت نشر الکترونیکی شرایط آلودگی اطلاعات را سهل تر کرده یا احتمال آن را افزایش داده است، زیرا به این ترتیب فرصت های زیادی را برای نشر اطلاعات گمراه کننده و نادرست پیش می آورد و مخاطبان نیز آنها را به عنوان اطلاعات مورد استناد به کار می برند.

یکی از نتایج انفجار اطلاعات، آلودگی اطلاعات است. اطلاعاتی که از مجراها و منابع مختلف گردآوری می شوند ممکن است ضد و نقیض یا غیر قابل مقایسه باشند. نوشته های بسیاری وجود دارند که در آنها اطلاعات نادرست به صورت عمدی یا غیر عمدی نشر یافته است. جردن باروخ بیان می کند که ما به جای انفجار اطلاعات با انفجار آلودگی اطلاعات مواجه هستیم (ویسمان<sup>۳</sup>، ۱۳۷۳).

دانشگاه ها مهمترین مراکزی هستند که در آن فعالیت های علمی انجام می شود. بیشترین تولید علم نیز در چنین نهاد هایی صورت می گیرد. اساتید و دانشجویان مهمترین استفاده کنندگان علم محسوب می شوند. این افراد در پژوهش ها و فعالیت های علمی خود از منابع متنوعی استفاده می کنند که شاید عمده ترین آنها منابع الکترونیکی و پایگاه های اطلاعاتی در دسترس آنها باشد. هر چه ریزش کاذب بیشتر رخ دهد میزان ربط پایین تر و نظام اطلاع رسانی ناکارآمدتر خواهد بود. در نتیجه اطلاعات به اصطلاح آلوده تر خواهد بود.

از آنجا که پایگاه های اطلاعاتی ماهیتاً نسبت به منابع چاپی بیشتر در معرض آلوده شدن قرار دارند و عمده ترین منبع دستیابی دانشجویان به اطلاعات هستند، این پژوهش بر آن است تا به بررسی آلودگی اطلاعات و دلایل آن در هر یک از پایگاه های مربوطه از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی بپردازد.

<sup>3</sup>. Weisman, Herman M

## ظهور آلودگی اطلاعات

آلودگی اطلاعات اولین بار توسط دکتر پیک جائه چو<sup>۴</sup> رئیس جمهور سابق و مدیر عامل شرکت ارتباطات کره<sup>۵</sup> در یک سخنرانی در سال ۲۰۰۲ در چهاردهمین کنفرانس دو سالانه جامعه بین المللی<sup>۶</sup> ارتباطات مطرح شد.

اکثر توصیفات جدید که از آلودگی اطلاعات شده بر پایه روش های مبتنی بر کامپیوتر است. مردم از اطلاعات برای تصمیم گیری و تطابق با محیط استفاده می کنند. با این حال مطالعات شناختی نشان می دهد قبل از اینکه کیفیت تصمیم گیری زیر سؤال رود، اطلاعات باید پردازش شوند. سرریز اطلاعات معمولاً با نام اضافه بار اطلاعاتی شناخته شده است و آن به نوبه خود نیز می تواند تصمیم گیری را فلج کند. جایی که شخص قادر به قضاوت نیست. به طوری که نمی تواند تشخیص دهد چه چیزی مرتبط است (بری،<sup>۷</sup> ۲۰۰۸).

هر چند تکنولوژی این مسئله را بدتر کرده است، اما تنها دلیل آلودگی اطلاعات نیست. هر چیزی که توجه ما را از حقایق ضروری که برای انجام کارها یا تصمیم گیری منحرف کند، می تواند به عنوان آلاینده اطلاعات در نظر گرفته شود. کاربرد واژه آلودگی اطلاعات توجه ما را به تشابه بین انقلاب اطلاعات که در ربع آخر قرن بیستم شروع شد و انقلاب صنعتی قرن هجدهم میلادی جلب می کند (کای و ژانگ<sup>۸</sup>، ۱۹۹۶). آلودگی اطلاعات مانند آلودگی محیطی که توسط صنعت تولید شده، در نظر گرفته شده است. بعضی محققان ادعا می کنند ما با اضافه بار اطلاعاتی با ابعاد جهانی و در همان مقیاسی که توسط محیط زیست تهدید می شویم، روبرو شده ایم. دیگر محققان در مورد نیاز به توسعه بوم شناسی اطلاعات جهت انعکاس شیوه های مدیریت زیست محیطی بحث کرده اند (بری، ۲۰۰۸).

گرچه آلودگی اطلاعات می تواند به هر فرمتی ظاهر شود، اما ظهور آن به مواردی مربوط می شود که روی کیفیت اطلاعات تأثیر می گذارند و موجب اختلال می شوند. آلودگی اطلاعات همیشه بر پایه تکنولوژی نیست. یک مثال بارز تبلیغات ناخواسته در هر شکلی است (میشل<sup>۹</sup>، ۱۹۹۹).

اما پیشرفت فناوری در قرن بیستم و به خصوص اینترنت یک نقش کلیدی در افزایش آلودگی اطلاعات بازی کرده است. وبلاگ ها، شبکه های اجتماعی، وب سایت های شخصی و فناوری تلفن همراه همگی به افزایش سطح اختلال<sup>۱۰</sup> کمک کرده اند. بعضی فناوری ها ناخوانده اند مانند پیغام های فوری<sup>۱۱</sup> (نلسون<sup>۱۲</sup>، ۲۰۰۳).

## اهداف پژوهش

هدف کلی:

4 . paek-jae cho  
5 . Korean telecommunication corp (KTC)  
6 . International Telecommunication society (ITS)  
7 . Bray  
8 . Cai and Zhang  
9 . Mitchell  
10 . noise  
11 . instant message  
12 . Nielsen, J

تعیین آلودگی اطلاعات در پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران<sup>۱۳</sup> در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی.

#### اهداف فرعی:

- تعیین میانگین آلودگی اطلاعات مشخصات کتابشناختی چکیده ها در پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه جامعه پژوهش؛
- تعیین میانگین آلودگی اطلاعات محتوای چکیده ها در پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه جامعه پژوهش؛
- تعیین میانگین آلودگی اطلاعات کلیدواژه های چکیده ها در پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه جامعه پژوهش؛
- تعیین میانگین آلودگی اطلاعات ناشی از شیوه نگارش چکیده ها در پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه جامعه پژوهش؛
- تعیین میانگین آلودگی اطلاعات بر حسب هر یک از پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه جامعه پژوهش.

سؤالات پژوهش منطبق با اهداف پژوهش است که به منظور جلوگیری از تکرار، در هنگام پاسخگویی نگارش خواهند شد.

#### فرضیه پژوهش

- 1- میانگین آلودگی اطلاعات در محتوای چکیده ها بیش از میانگین آلودگی در کلید واژه ها می باشد.

#### پیشینه ی پژوهش

زارعی (1387) در پایان نامه خود با عنوان «بررسی آلودگی اطلاعات در پایگاه های منتخب دانشگاه علوم پزشکی مشهد از دیدگاه اعضای هیأت علمی» چهار پایگاه پاب مد، اسکوپوس، پارس مد لاین و ایران مدکس را مورد ارزیابی قرار داده است. جامعه پژوهش را ۱۰۰ چکیده بازیابی شده از پایگاه های مذکور در حوزه های موضوعی قلب، نفرولوژی، ایمونولوژی، روماتولوژی و اطفال تشکیل می دهد. نتایج به دست آمده نشان داد که آلودگی اطلاعات کتابشناختی در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس ۵۳ درصد، در پایگاه اطلاعاتی پاب مد ۴۸ درصد، در ایران مدکس ۴۷ درصد و در پایگاه پارس مد لاین 54 درصد اطلاعات آلوده بوده اند. میزان آلودگی محتوای چکیده ها که بخش اعظم این بررسی را تشکیل می دهد، در پایگاه اسکوپوس ۴۰ درصد، در پایگاه اطلاعاتی پاب مد میزان آلودگی 40 درصد، در پایگاه ایران مدکس ۴9 درصد و پایگاه پارس مد لاین از نظر محتوای چکیده ها ۴۸ درصد آلودگی را نشان داده است. در تحلیل کلیدواژه های درج شده برای چکیده های پایگاه اسکوپوس 56 درصد آلودگی مشاهده شد. کلید واژه های

<sup>4</sup> جهت ایجاد اختصار در این پژوهش بجای عنوان کامل دانشگاه آزاد اسلامی تنها از دانشگاه مورد پژوهش به جای دانشجویان تحصیلات تکمیلی از جامعه پژوهش استفاده خواهد شد.

پایگاه ایران مدکس وضعیت بهتری را نسبت به اسکوپوس نشان می‌دهند. آلودگی اطلاعات کلیدواژه‌ها در این پایگاه ۲۹ درصد محاسبه شده است. پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس به میزان ۴۸ درصد، پاب مد ۳۷ درصد، ایران مدکس ۴۵ درصد و پارس مدلاین ۵۲ درصد دچار آلودگی اطلاعات نگارشی است.

اسچیدر<sup>۱۴</sup> (۲۰۰۵) به بررسی استانداردهای کیفیت اطلاعات در مبارزه با آلودگی اطلاعات پرداخته است. در این بررسی کتابخانه‌های مجالس و کنگره‌ها، به طور خاص، مدنظر بوده‌اند. این پژوهش به استانداردهای کیفیت اطلاعات و تأثیرات آنها می‌پردازد و در مورد راهبردهایی بحث می‌کند که می‌توانند به وسیله تضمین اعتبار، تازگی و دقت اطلاعات، ارزش اطلاعات را بالا ببرند. معیارهایی که در این پژوهش به عنوان معیارهای کیفیت اطلاعات در تعیین آلودگی معرفی شده‌اند عبارتند از: معتبر بودن اطلاعات، روزآمدی اطلاعات، دقت و صحت اطلاعات، عینیت اطلاعات، مفید فایده یا مرتبط بودن اطلاعات با نیاز مراجعان.

بال و تانگر<sup>۱۵</sup> (۲۰۰۶) در پژوهشی به مقایسه اسکوپوس و نمایه استنادی علوم پرداختند. این مقایسه بر اساس انتخاب برخی نکات قابل توجه در محتوای پایگاه‌ها صورت گرفته است. راهبردهای به کار گرفته شده توسط هر پایگاه متفاوت بود. نمایه استنادی علوم تنها ۷۵۰۰ نشریه را ارزیابی کرده بود، در حالی که اسکوپوس ۱۵۰۰ نشریه را نمایه کرده بود. از نقاط قوت نمایه استنادی علوم که این پژوهش به آن اشاره داشت مقید بودن این پایگاه به رعایت ضوابط خاصی در انتخاب نشریات بود. چنانچه نشریه‌ای در این چارچوب قرار نگیرد از راه یابی به این پایگاه باز خواهد ماند. در مقابل اسکوپوس سیاستی عکس را اتخاذ کرده هر آنچه امکان داشته گردآوری نموده است. هر چند که این تفاوت فاحش در تعداد نشریات پوشش داده شده در دو پایگاه کار مقایسه آنها را ناروا می‌نمایاند، لیکن، در این پژوهش بال در پی این نکته است که آیا تعداد بیشتر مجلات الزاماً به مفهوم کیفیت بیشتر مطالب بازاریابی شده است؟ برای پاسخ به این سؤال به عنوان پرسش محوری دو پایگاه از چهار دیدگاه با هم مقایسه شدند. این چهار دیدگاه عبارتند از:

- مقایسه تعداد مقالات پوشش داده شده در هر پایگاه؛
- مقایسه مقالات استناد نشده؛
- پراکندگی حوزه‌های موضوعی در دو پایگاه؛
- جستجوی تخصصی یک عبارت در دو پایگاه و مقایسه نتایج.

برای انجام این پژوهش در ژوئن ۲۰۰۶ جستجو به صورت همزمان در ۲ پایگاه صورت گرفت. نتایج نشان داد که هر چند اسکوپوس بزرگ‌تر و حجیم‌تر است، اما تنها دریایی از داده‌ها را دربردارد. تعداد ژورنال‌های در دسترس عموم که در اسکوپوس ارزیابی شده گمراه‌کننده و دو برابر چیزی اعلام شده که در واقعیت دسترسی به آن فراهم شده است. همچنین معلوم شد استنادات در این پایگاه تنها بعد از سال ۱۹۹۶ کامل ارائه شده است و قبل از این تاریخ پایگاه از این لحاظ کامل نبوده است. مقالات استنادات نشده هم در اسکوپوس به میزان بیشتری یافت شده است. (۴۳٪)، در حالی که در نمایه استنادی (۲۴٪) است، اما پوشش موضوعی دو پایگاه به هم نزدیک بوده است. ادعای الزویر مبنی بر پوشش دادن مرتبط‌ترین مقالات توسط پایگاه اسکوپوس هم طی جستجوی موضوعی در این پژوهش رد شد.

نلسون<sup>۱۶</sup> (۲۰۰۷) در پژوهش خود تحت عنوان "کاهش آلودگی اطلاعات در عصر اینترنت" موضوع ایجاد یک وب سایت در حوزه اطلاعات بهداشتی را بررسی کرد و راهکارهایی را جهت جلوگیری از آلوده شدن اطلاعات در این منبع پیشنهاد می کند. او فراهم کردن اطلاعات تا حد ممکن را برای یک منبع اطلاعاتی اشتباه می داند که آن منبع را دچار اضافه بار اطلاعاتی می کند. چنین منبعی به یک سینک ظرفشویی تشبیه شده است. این امر هر چند که منجر به گردآوری هر گونه اطلاعاتی در منبع می شود، اما به دلیل وجود اطلاعات فراوان تصمیم گیری در مورد انتخاب اطلاعات را مشکل می سازد. در این پژوهش تلاش برای در دسترس گذاشتن همه اطلاعات برای عموم نمونه چنین اشتباهی شمرده شده است و اذعان شده که شناخت مخاطب و ارائه اطلاعاتی در خور نیاز وی (و نه هر اطلاعاتی) راه حل این مراکز در مصون ماندن از آلودگی اطلاعات است. در ادامه ضعف طراحی وب سایت ها علت عمده آلودگی اطلاعات آنها دانسته شده است. در این بررسی با مطالعه نحوه برداشت مخاطب از اطلاعات صحیح و قابل اعتماد به ارائه هشت راه کار جلب نظر مخاطب در این خصوص پرداخته شده که عبارتند از:

1. اعتبار تولید کننده اطلاعات از دید مخاطب؛
2. توجه به نوع مخاطب و وجود استنادات کافی؛
3. تقسیم بندی کاربران بر اساس نیازهای اطلاعاتی آنها؛
4. شناخت نوع اطلاعاتی که مخاطبان نیاز دارند؛
5. ارائه پیوندهایی به سایت های معتبر و به طور کلی، مکان یابی اطلاعات تکمیلی در منابع دیگر؛
6. عدم جستجوی همه موارد بازیابی شده (به محض پیدا شدن مطلب، کاربر از ادامه کار دست می کشد)؛
7. مطالب باید آن طور که کاربر انتظار دارد سازماندهی شده باشد؛
8. ارائه بیش از حد اطلاعات توانایی انتخاب بهترین را کاهش می دهد و روزآمد سازی اطلاعات را مشکل می کند.

### روش پژوهش

روش پژوهش حاضر پیمایشی - تحلیلی است. دو جامعه این پژوهش شامل پایگاه های اطلاعاتی خارجی مورد اشتراک دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران که توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیشتر استفاده می شود و دانشجویان تحصیلات تکمیلی می باشد که در زمان انجام پژوهش ۱۰۵ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد و ۴۵ نفر دانشجوی دکترا در رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی مشغول تحصیل بوده اند. کلیه دانشجویان جهت بررسی انتخاب شده و نمونه گیری از بین دانشجویان انجام نشد.

با استناد به این قضیه که در رده بندی رکوردهای بازیابی شده در پایگاه های اطلاعاتی مدارک بر اساس ربط بازیابی می شوند و مرتبط ترین مدارک از دیدگاه نظام اولین رکوردهای بازیابی شده خواهد بود، اولین رکوردها جهت بررسی انتخاب شدند (در واقع در پایگاه ها نمونه آماده داریم). برای انجام این بررسی از دو نوع پرسشنامه استفاده شده است. در پرسشنامه اول از دانشجویان خواسته شد موضوعات روز حوزه کاری خود و پایگاه هایی که بیشتر استفاده می کنند را معرفی کنند. بنابراین پنج پایگاه که بیشترین فراوانی را از طرف دانشجویان داشتند، انتخاب شد. سپس موضوعاتی که دانشجویان نام برده اند را به ترتیب بیشترین فراوانی مرتب کرده و

در میان کلیدواژه‌های منتخب جامعه پژوهش پانزده کلید واژه نخست برای انجام پژوهش انتخاب شدند. با در نظر گرفتن اهداف پژوهش و از آنجا که در پی جستجوی موضوعی هستیم سعی شده جستجوها تنها در ناحیه عنوان چکیده صورت گیرد تا جستجوها به صورت یکدست و همسطح انجام شود و بتوان به نتایج ارزیابی اعتماد کرد. در این قسمت تمامی کلیدواژه‌ها با جستجوی عبارتی جستجو شده‌اند. همچنین در تمامی پایگاه‌ها فقط مقالات، مورد جستجو قرار گرفتند و از گزینه‌های دیگر مثل کتاب‌ها و پروانه‌های ثبت اختراع ... صرف نظر شده است. همچنین از گزینه جستجوی پیشرفته به علت دارا بودن تمامی موارد برای تدوین یک عبارت جستجو استفاده شده است. سپس رکورد های بازیابی شده به ترتیب مرتبط ترین رکورد مرتب شد و ۲ چکیده اول از هر پایگاه استخراج شد. البته با توجه به عدم وجود چکیده در برخی رکوردهای اول یا دوم، مجبور به استخراج چکیده های بعدی شدیم. بنابراین از هر پایگاه اطلاعاتی 22 چکیده جهت ارزیابی در نظر گرفته شد پرسشنامه دوم که در پنج بخش تنظیم شده است، به سنجش آلودگی اطلاعات می پردازد و با هر یک از چکیده های بازیابی شده به دانشجویان تحصیلات تکمیلی ارائه شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار استنباطی و نرم افزار spss استفاده شده است. سؤالات پژوهش نیز با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون L.S.D پاسخ داده شده‌اند. فرضیه پژوهش نیز با استفاده از آزمون لون و سپس مقایسه میانگین‌ها برای گروه‌های مستقل سنجیده خواهد شد.

## یافته‌های پژوهش

از بین پرسشنامه‌های توزیع شده تعداد 110 پرسشنامه صحیح معادل 73/33 درصد عودت داده شد. جامعه پژوهش نیز در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکترا مشغول تحصیل هستند که 66/4 درصد کارشناسی ارشد و 29/1 درصد دکترا هستند.

سؤال اول: میانگین آلودگی اطلاعات مشخصات کتاب شناختی چکیده‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی چقدر است؟

این سؤال توسط 9 آلاینده ذیل سنجیده شده است: آلاینده‌های عدم انطباق عنوان با موضوع، عدم ذکر نام، سوابق و آدرس نویسنده، عدم ذکر مشخصات مجله، عدم ارائه استنادات کافی، نامعتبر بودن نشریه و ناشر، عدم جامعیت چکیده (نقص)، نقص اطلاعات کتابشناختی، اطلاعات کتابشناختی غلط، و ارونه جلوه دادن حقایق

جدول 1: مقایسه میانگین عوامل آلودگی اطلاعات مشخصات کتابشناختی در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش

انحراف معیار	تعداد	میانگین	اطلاعاتی پایگاه
۱/۴۶۸	۲۲	۱۶/۱۸	Emerald
۱/۶۸۳	۲۰	۱۷/۱۰	ISI WOK
۱/۴۹۰	۲۲	۱۷/۱۴	scopus
۱/۳۸۶	۲۲	۱۶/۷۳	science direct
۲/۲۹۲	۲۲	۱۷/۷۳	Proquest

مقایسه میانگین آلودگی اطلاعات محتوای کتاب شناختی در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش نشان می‌دهد بین میانگین نمره عوامل آلودگی اطلاعات محتوای کتابشناختی به تفکیک پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش تفاوت معنی داری وجود دارد. نتایج حاکی از این است که پایگاه Proquest به میزان 1/55 واحد در قیاس با پایگاه Emerald و به اندازه 1 واحد نسبت به پایگاه science direct افزایش آلودگی اطلاعات داشته است. به طوری که آلودگی اطلاعات محتوای کتابشناختی پایگاه Proquest با میانگین 17/73 در مقام نخست قرار دارد و پس از به ترتیب Scopus با میانگین 17/14 و سپس ISI WOK با میانگین 17/10 در مقام سوم قرار دارد. پایگاه science direct با میانگین 16/73 در جایگاه چهارم قرار دارد و Emerald با میانگین 16/18 از آلودگی کمتری در محتوای کتابشناختی برخوردار است.

سؤال دوم: میانگین آلودگی اطلاعات محتوای چکیده‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی چقدر است؟

این سؤال توسط 19 آلاینده ذیل سنجیده شده است: آلاینده‌های مفید نبودن مقاله، عدم ارتباط مقاله با موضوع مورد جستجو، عدم جامعیت چکیده (نقص)، بیان نشدن اهداف، روش، یافته‌ها و نتایج پژوهش، ارائه اطلاعات در راستای نظر پیشینیان، فراوانی و



تکراری بودن اطلاعات، دفاع از نظریه ای خاص ، به روز نبودن اطلاعات، اطلاعات ضد و نقیض ، حذف عمدی اطلاعات، اطلاعات غلط همراه با اطلاعات درست، اطلاعات غلط به جای اطلاعات درست، طول نامناسب چکیده، ساده یا پیچیده بودن چکیده، الفاء اطلاعات مغرضانه توسط نویسنده.

جدول 2: مقایسه میانگین عوامل آلودگی اطلاعات محتوای چکیده در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش

پایگاه اطلاعاتی	میانگین	تعداد	انحراف معیار
Emerald	۵۳/۰۹	۲۲	۴/۱۰۵
ISI WOK <sup>17</sup>	۵۳/۷۳	۲۲	۴/۶۸۲
scopus	۵۲/۱۹	۲۱	۴/۵۴۶
science direct	۵۲/۳۸	۲۱	۴/۱۱۷
Proquest	۵۳/۱۸	۲۲	۳/۸۹۹

همان طور که در جدول ملاحظه می شود بین نمره میانگین عوامل آلودگی اطلاعات محتوای چکیده در پنج پایگاه اطلاعاتی اختلاف معناداری وجود ندارد، اما پایگاه اطلاعاتی ISI WOK در مقام قیاس با سایر پایگاه‌ها با میانگین 53/73 اندکی از آلودگی بیشتری برخوردار است. و پس از به ترتیب Proquest با میانگین 53/18 و سپس Emerald با میانگین 53/09 در مقام سوم قرار دارد. پایگاه science direct با میانگین 52/38 در جایگاه چهارم قرار دارد و Scopus با میانگین 52/19 از آلودگی کمتری در محتوای چکیده برخوردار است.

سؤال سوم: میانگین آلودگی اطلاعات کلیدواژه‌های چکیده‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازایی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی چقدر است؟

این سؤال توسط 5 آلاینده ذیل سنجیده شده است. آلاینده‌های عدم تناسب کلیدواژه یا موضوع، کافی نبودن تعداد کلیدواژه ، انعکاس نادرست محتوای مقاله توسط کلید واژه، گمراه کنندگی کلید واژه، کلیدواژه نادرست.

جدول 3: مقایسه میانگین عوامل آلودگی اطلاعات کلید واژه در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش

پایگاه اطلاعاتی	میانگین	تعداد	انحراف معیار
Emerald	۱۳/۰۵	۲۲	۲/۴۰۰
ISI WOK	۱۲/۷۳	۲۲	۳/۷۵۷
scopus	۱۱/۸۲	۲۲	۳/۱۸۷
science direct	۱۱/۱۴	۲۲	۴/۴۳۳
Proquest	۱۱/۶۴	۲۲	۳/۴۳۰

<sup>17</sup> . ISI web of knowledge

مقایسه میانگین آلودگی اطلاعات کلیدواژه در پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش نشان می دهد بین میانگین نمره عوامل آلودگی اطلاعات کلیدواژه به تفکیک پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش تفاوت معنی داری وجود ندارد، بلکه اختلاف اندکی دارند. به طوری که Emerald با میانگین 13/05 از آلودگی بیشتری برخوردار است و پس از آن ISI WOK با میانگین 12/73 در جایگاه دوّم و سپس Scopus با میانگین 11/82 در جایگاه سوّم قرار دارد. پایگاه Proquest با میانگین 11/64 در جایگاه چهارم قرار دارد و science direct با میانگین 11/14 از آلودگی کمتری برخوردار است.

سؤال چهارم: میانگین آلودگی اطلاعات ناشی از شیوه نگارش چکیده ها در پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازایی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی چقدر است؟

این سؤال توسط 3 آلاینده سنجیده شده است. آلاینده های اشتباه چاپی، ترجمه غلط، عدم روانی و یکدستی مطالب. جدول 4: مقایسه میانگین عوامل آلودگی اطلاعات شیوه نگارش در پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش

انحراف معیار	تعداد	میانگین	پایگاه اطلاعاتی
۱/۹۹۲	۲۲	۱۰/۴۱	Emerald
۲/۷۷۳	۲۲	۹/۵۵	ISI WOK
۲/۳۸۵	۲۲	۹/۵۰	scopus
۱/۶۴۷	۲۲	۱۱/۰۵	science direct
۱/۳۴۵	۲۲	۸/۰۰	Proquest

مقایسه میانگین آلودگی اطلاعات ناشی از شیوه نگارش در پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش نشان می دهد بین میانگین نمره عوامل آلودگی اطلاعات ناشی از شیوه نگارش به تفکیک پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش تفاوت معنی داری وجود دارد. به طوری که Emerald نسبت به Proquest از نظر شیوه نگارش به میزان 2/41 واحد از آلودگی بیشتری برخوردار است. پایگاه Scopus نسبت به Proquest نیز 1/5 واحد افزایش آلودگی را نشان می دهد. Science direct نیز نسبت به ISI WOK 1/5 واحد و نسبت به Proquest 3/05 واحد و نسبت به Scopus 1/55 نیز واحد افزایش آلودگی اطلاعات را نشان می دهد. در این گروه Science direct با میانگین 11/05 در جایگاه اول و Emerald با میانگین 10/41 در جایگاه دوّم قرار دارد. پایگاه ISI WOK و Scopus که اختلاف چندانی نسبت به هم ندارند به ترتیب با میانگین 9/55 و 9/50 در جایگاه سوّم و چهارم قرار دارند و در انتها Proquest با میانگین 8/00 از آلودگی کمتری برخوردار است.

سؤال پنجم: میانگین آلودگی اطلاعات بر حسب هر یک از پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش در بازایی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی چقدر است؟

جدول 5: مقایسه میانگین عوامل آلوده کننده اطلاعات در پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش (آزمون تحلیل واریانس یک طرفه)

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
بین گروهی	۱۳۶/۰۰۳	۴	۳۴/۰۰۱	0/783	۵۳۹/
درون گروهی	۴۳۸۸/۰۰۶	۱۰۱	۴۳/۴۴۶		
جمع	۴۵۲۴/۰۰۹	۱۰۵			

با توجه به F محاسبه شده (0/783) و سطح معنی داری (۰/۵۳۹) که بالای ۰/۰۵ می باشد، می توان قضاوت کرد که بین میانگین نمره عوامل آلوده کننده اطلاعات به تفکیک پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش تفاوت معنی داری وجود ندارد. این مقایسه جهت اطمینان از طریق پس آزمون L.S.D انجام شده که در جدول زیر آمده است.

جدول 6: مقایسه میانگین عوامل آلوده کننده اطلاعات در پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش

پایگاه اطلاعاتی	میانگین	تعداد	انحراف معیار
emerald	۹۲/۷۳	۲۲	۵/۴۰۰
isi wok	۹۳/۵۵	۲۰	۷/۶۱۲
scopus	۹۱/۰۰	۲۱	۷/۳۹۶
science direct	۹۱/۱۹	۲۱	۶/۹۹۰
proquest	۹۰/۵۵	۲۲	۵/۳۶۱

همان طور که در جدول و نمودار ملاحظه می شود بین نمره عوامل آلوده کننده اطلاعات به تفکیک پایگاه های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش اختلاف معناداری وجود ندارد، اما پایگاه اطلاعاتی isi wok در مقام قیاس با سایر پایگاه ها اندکی از آلودگی بیشتری برخوردار است. و پس از آن پایگاه emerald و سپس science direct در مقام سوم قرار دارد. پایگاه Scopus در جایگاه چهارم قرار دارد و proquest از آلودگی کمتری برخوردار است.

#### آزمون فرضیه پژوهش

فرضیه پژوهش: میانگین آلودگی اطلاعات در محتوای چکیده ها بیش از میانگین آلودگی در کلید واژه ها می باشد.

جدول 7: مقایسه میانگین آلودگی محتوای چکیده با آلودگی کلید واژه

متغیر	تفاوت میانگین	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف معیار از میانگین

۰/۴۰۷۵۵	۴/۲۳۵۳۷	۵۲/۹۲۵۹	۱۰۸	میانگین آلودگی در محتوای چکیده	میانگین آلودگی
۰/۳۳۴۹۸	۳/۵۱۳۳۰	۱۲/۰۷۲۷	۱۱۰	میانگین آلودگی در کلید واژه	

جدول بالا میانگین نمره میانگین آلودگی محتوای چکیده با آلودگی کلید واژه در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه مورد پژوهش را نشان می‌دهد. در این صفت میانگین آلودگی در محتوای چکیده از میانگین 52/92 و میانگین آلودگی در کلید واژه از میانگین 12/07 برخوردارند. به عبارت دیگر، میانگین آلودگی محتوای چکیده بیشتر از میانگین آلودگی در کلید واژه است و نتایج به دست آمده این فرضیه را تأیید می‌کند.

### بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان دادند پایگاه اطلاعاتی ISI web of knowledge از آلودگی بیشتری برخوردار است. آلودگی اطلاعات از نظر "محتوای چکیده" در پنج پایگاه اطلاعاتی اختلاف زیادی ندارد، اما پایگاه اطلاعاتی ISI web of knowledge اندکی از آلودگی بیشتری برخوردار است. آلودگی اطلاعات از نظر "مشخصات کتابشناختی" در پایگاه‌ها تفاوت چشمگیری دارد به طوری که Proquest در جایگاه اول قرار دارد. همچنین مقایسه میانگین آلودگی اطلاعات در "کلیدواژه‌ها" نشان داد Emerald از آلودگی بیشتری برخوردار است. Science direct آلوده‌ترین پایگاه از نظر "شیوه نگارش" است. همچنین مشخص شد پایگاه Scopus آلودگی زیادی را از نظر "مشخصات کتابشناختی" دارد و آلودگی اطلاعات ناشی از "شیوه نگارش" و "محتوای چکیده" در این پایگاه در پایین‌ترین حد است.

در پژوهشی مشابه نیز که توسط زارعی (1387) در حوزه پزشکی انجام شده است، آلودگی اطلاعات از نظر "محتوای چکیده" در Scopus نیز در مقام آخر قرار دارد و این پایگاه از آلودگی کمتری برخوردار است. همچنین پایگاه Scopus آلودگی بیشتری از نظر "اطلاعات کتابشناختی" دارد و آلودگی اطلاعات "کلید واژه‌ها" در پایگاه Scopus نیز در مقام اول قرار دارد. آلودگی اطلاعات ناشی از "شیوه نگارش" در پژوهش مذکور در پایگاه scopus کمترین میانگین را دارد.

بال و تانگر (2006) در پژوهش خود متوجه شدند که تعداد بیشتر مجلات الزاماً به مفهوم کیفیت بیشتر مطالب بازیابی شده نیست. نتایج نشان داد که هر چند اسکوپوس بزرگ‌تر و حجیم‌تر است، اما تنها دریایی از داده‌ها را دربردارد. مقالات استنادات نشده هم در اسکوپوس به میزان بیشتری یافت شده است. ادعای Elsevier مبنی بر پوشش دادن مرتبط‌ترین مقالات توسط پایگاه Scopus هم طی جستجوی موضوعی در این پژوهش رد شد. همان‌طور که در پژوهش حاضر نیز مشخص شد Scopus آلودگی زیادی را در اطلاعات کتابشناختی داشته است. بدین معنا که استنادات کافی در این پایگاه به خوبی ارائه نشده است. آلودگی کلید واژه‌ها در این پایگاه زیاد است و این خود عدم ارتباط کلیدواژه‌ها با عنوان را نشان می‌دهد.

در پژوهش حاضر چکیده طولانی و چکیده نا مرتبط به عنوان آلاینده های محتوای چکیده سنجیده شده اند. همچنین تخصص و سوابق نویسنده و ارائه استنادات نیز به عنوان یکی از معیارهای آلودگی مشخصات کتابشناختی در نظر گرفته شده اند، در این راستا نلسون<sup>۱۹</sup> (2007) نتیجه می گیرد ارائه بیش از حد اطلاعات توانایی بهترین انتخاب را کاهش می دهد. همچنین برای جلب نظر مخاطبان، شناخت نوع اطلاعات مورد نیاز آنها، ارائه پیوندهایی به سایت های معتبر، اعتبار تولید کننده اطلاعات و وجود استنادات کافی را پیشنهاد می دهد.

معیارهایی که در این پژوهش برای سنجش آلودگی اطلاعات در نظر گرفته شده است، با معیارهای اسپیدر<sup>۲۰</sup> (۲۰۰۵) همپوشانی دارد که عبارتند از: اعتبار، روزآمدی، دقت و صحت، عینیت اطلاعات، مفید فایده یا مرتبط بودن اطلاعات با نیاز مراجعان.

### پیشنهادها

هر چند این پنج پایگاه در حوزه علوم انسانی خدماتی ارائه می دهند، اما نتایج نشان داد هر پایگاه اطلاعاتی تمام نیازهای یک کاربر را به صورت یکجا نمی تواند بر آورده کند. همان گونه که نتایج نشان می دهد پایگاه Emerald از نظر محتوای کتابشناختی کمترین آلودگی و در کلید واژه ها بیشترین آلودگی را در بر دارد. همچنین پایگاه Proquest از نظر محتوای کتابشناختی بیشترین آلودگی و از نظر نگارشی کمترین آلودگی را در بر دارد. پایگاه Science direct نیز در کلید واژه ها کمترین آلودگی را دارد و از نظر نگارشی بیشترین آلودگی را در بر دارد. بنابر این می توان راهکارهای زیر را ارائه داد:

- پایگاه ISI WOK می تواند با ربط بیشتر کلیدواژه های جستجو با عنوان مدرک از آلودگی محتوای چکیده بکاهد و کیفیت اطلاعات را با کاهش اطلاعات تکراری و پیچیده بالا ببرد و بیشترین بازدهی را داشته باشد.

- پایگاه Proquest با دادن اطلاعات دقیق در مورد ناشر، نویسنده منابع و ماخذ و مشخصات کامل منبع اطلاعات می تواند در این بخش به بهبود عملکرد خود پردازد.

- پایگاه Emerald نیز با ارائه کلید واژه های صحیح، دقیق، به اندازه و متناسب با عنوان مقاله می تواند به کاهش آلودگی در این قسمت کمک کند.

- پایگاه Science direct با ارائه چکیده ای روان و یکدست و ترجمه های معتبر تری از مقالات می تواند در این امر راهگشا باشد.

همچنین پایگاه ISI WOK می تواند از شیوه ای که پایگاه Scopus محتوای چکیده را ارائه می کند، استفاده کند تا در محتوای چکیده آلودگی کمتری داشته باشد. همین طور پایگاه Proquest می تواند از شیوه ای که پایگاه Emerald اطلاعات کتابشناختی را ارائه می کند، استفاده کند. Emerald نیز از شیوه Science direct جهت توصیف کلید واژه ها استفاده کرده و Science direct از Proquest جهت شیوه نگارش استفاده ببرد.

<sup>19</sup> . Nelson,D.E

<sup>20</sup> . Scheeder

## منابع

- تافلر، آلون (1374). جابجایی در قدرت: دانایی و ثروت و خشونت در آستانه قرن بیست و یکم. ترجمه شهیندخت خوارزمی. تهران: نشر سیمرخ، 486-421.
- حری، عباس (1383). «اطلاعات». دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی. ج 1، 231.
- زارعی، میترا (1387). بررسی آلودگی اطلاعات در پایگاه های منتخب دانشگاه علوم پزشکی مشهد از دیدگاه اعضای هیات علمی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- نوروزی، علیرضا (1383). «آلودگی اطلاعات». دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی. ج 1، ص 52.
- هیل، مایکل (1381). تأثیر اطلاعات بر جامعه، بررسی ماهیت، ارزش و کاربرد اطلاعات. ترجمه محسن نوکارتیزی. تهران: نشر چاپار.
- ویسمان، هرمان (1373). سیستم‌ها، خدمات و مراکز اطلاع رسانی. ترجمه جعفر مهرداد. شیراز: نشر نوید.
- Ball, R. ; Tunger, D. (2006). Science indicators Revisited- science citation index versus SCOPUS: A Bibliometric comparison of both citation databases. *Information services and use*. 26, 293-301.
- Bray, D. A. (2008). Information Pollution, Knowledge Overload, Limited Attention Spans, and Our Responsibilities as IS Professionals. *Global Information Technology Management Association (GITMA) World Conference*. Available at : <http://ssrn.com/abstract=962732>. [ 18 Dec 2010].
- Flanagin, A. J. ; Metzger, M. J. (2000). Perceptions of Internet information credibility". *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 77(3), 515-540.
- Kai Yuan, C. ; Chao Yang, Z. (1996). Towards a Research on Information Pollution. *Proceedings of the IEEE International Conference on Systems, Man, and Cybernetics*. 4 , 3124-3129.
- Mitchell, A. (1999). High prize for tackling information pollution. *Marketing Week*. 22(17), 28.
- Nelson , D. E. (2007). Reducing Information Pollution in the Internet Age. *Preventing Chronic Disease*. 4(1). Available at: [http://www.cdc.gov/pcd/issues/2007/jan/06\\_0119.htm](http://www.cdc.gov/pcd/issues/2007/jan/06_0119.htm). [18 Dec 2010].
- Nielsen, J. (2003). IM, Not IP (Information Pollution). *ACM Queue*. 1(8), 75-76. Available at: <http://www.useit.com/alertbox/>.html . [20 Dec 2010].
- Scheeder , D. (2005). Information quality standards:Navigating the seas of misinformation. *presented at world library and information congress:71 th Ifla general conference and council. Norway*. Available at: <http://archive.ifla.org/IV/ifla71/papers/192e-Scheeder.pdf>. [ 20 Dec 2010]